

Najmenej rozvinuté okresy v Slovenskej republike – problémy a riešenia

The Least Developed Regions in the Slovak Republic – Problems and Solutions

Zuzana Hrabovská

<https://doi.org/10.33542/VSS2020-1-05>

Abstract

Regional development is currently becoming one of the key determinants contributing to the activation of local actors of regional development with a view to contributing to national economic development. For this reason, it is not desirable for the overall favourable development of the Slovak economy to exist or to deepen the differences in the economic performance of regions. The starting point for establishing a targeted set of support and development instruments is an active state approach to identifying problem regions and identifying key areas where targeted financial or non-financial support can be directed. The aim of this paper is to assess their impact on mitigating the negative economic and social impacts, which have been typical for these regions for several decades.

Key Words: least developed regions, regional disparities, action plan, Slovak Republic

Úvod

Ekonomicko-sociálny rozvoj v regiónoch Slovenskej republiky je dlhodobou charakteristickým nerovnomerným vývojom a neustálym pretrváváním medziregionálnych disparít v kvalitatívnych a kvantitatívnych charakteristikách regiónov ako aj rozdielnosti v perspektívnych faktoroch rozvoja a konkurenčných výhod regiónov Slovenskej republiky. Existujúca (a v čase minimálne sa meniaci) rozdielnosť najmä ekonomickej výkonnosti regiónov, ktoré sú teritoriálne umiestnené v juhovýchodných okresoch Slovenskej republiky, predstavuje jeden z najzávažnejších problémov regionálneho rozvoja. Rozvoj regiónov sa v súčasnosti stáva jedným z kľúčových determinantov, ktoré prispievajú k aktivizovaniu lokálnych aktérov regionálneho rozvoja so zámerom prispieť k celonárodnému ekonomickému rozvoju. Z toho dôvodu nie je pre celkový priaznivý vývoj ekonomiky Slovenskej republiky žiaduce, aby existovali, prípadne sa ďalej prehĺbovali rozdiely v ekonomickej výkonnosti regiónov. Jedným z hlavných cieľov regionálnej politiky je snaha o aplikáciu takých nástrojov, ktoré môžu prispieť k zmierneniu existujúcich regionálnych rozdielov. Východiskom pre

stanovenie cieľného súboru podporných a rozvojových nástrojov je aktívny prístup štátu k vymedzeniu problémových regiónov a identifikovaniu kľúčových oblastí, do ktorých je možné smerovať cieľnú finančnú alebo nefinančnú podporu. Cieľom predkladaného príspevku je na základe analýzy oblastí podpory a nástrojov použitých na podporu najmenej rozvinutých okresov v podmienkach Slovenskej republiky posúdiť ich vplyv na zmiernenie negatívnych ekonomicko-sociálnych vplyvov (súvisiacich najmä s negatívnym vývojom nezamestnanosti), ktoré sú pre tieto regióny typické už niekoľko desaťročí. Pri skúmaní aplikovaných nástrojov podpory na aktivizovanie rozvoja najmenej rozvinutých regiónov a zmiernenie existujúcich ekonomicko-sociálnych disparít predpokladáme existenciu závislosti objemu finančných prostriedkov na realizáciu nástrojov podpory a rastom zamestnanosti v týchto okresoch v Slovenskej republike.

1. Historické súvislosti ekonomicko-sociálnej diferenciacie regiónov v SR

Problémy súčasnej regionálnej diferenciacie regiónov Slovenska vyplývajú z viacerých negatívnych javov, ktoré sú dôsledkom vývoja spoločnosti a ekonomiky pred rokom 1989. Typické negatívne dôsledky ekonomických nástrojov v období rokov 1948 – 1989 sumarizuje Korec (2005, s. 35 – 37). Kľúčovým faktorom ovplyvňujúcim negatívny ekonomický vývoj v regiónoch bola nevyhovujúca odvetvová štruktúra priemyslu (dominujúce odvetvia boli energeticky veľmi náročné, v roku 1990 Slovensko pokrývalo len 70% svojej spotreby energie, spotreba energie na jednotku HDP bola na Slovensku trikrát vyššia ako v krajinách EÚ, ceny energie boli na Slovensku regulované štátom a boli výrazne nižšie ako v krajinách západnej Európy, t. j. existovala celková netransparentnosť cien výrobkov a konkurencieschopnosti priemyslu). Ďalšou problémovou oblasťou bol nekvalifikovane riadený územný rozvoj priemysel, ktorý viedol k vzniku disproporcií medzi potenciálom regiónov a požiadavkami priemyslu (nedostatok pracovných síl v mieste lokalizácie priemyslu mal za následok veľkú dochádzku do zamestnania, niektoré oblasti zostali z pohľadu množstva pracovných síl priemyselne nerozvinuté, veľké disproporcie vznikli medzi primárnymi zdrojmi energie a miestami lokalizácie odvetví náročných na energiu). Na rozvoj priemyslu a vlastne celej regionálnej štruktúry Slovenska nepriaznivo vplývali aj niektoré nedostatky v organizácii a riadení priemyslu (100 %-ným vlastníkom priemyslu bol štát – štátne podniky mali centrálné riadenie, existovala prezamestnanosť v priemysle – v roku 1989 v ňom pracovalo až 35 % ekonomicky aktívneho obyvateľstva, priemyselné podniky Slovenska pôsobili na umelom trhu krajín RVHP, neexistoval štandardný trhový mechanizmus, ktorý by prinútil priemysel k významnejšej transformácii. Okrem toho bolo extenzívnym rozvojom priemyslu narušené životné prostredie, čoho dôsledkom bolo znižovanie strednej dĺžky života, rast chorobnosti, poškodzovanie lesných porastov, zhoršenie kvality vôd v povrchových tokoch a ďalšie negatívne vplyvy.

Jedným z najcharakteristickejších sprievodných javov spoločenskej a ekonomickej transformácie na Slovensku sa stal rýchly nárast regionálnych disparít v ich potenciáloch, životných podmienkach i rozvojových disponibilítach atď. Hlavným dôvodom vzniku a prehlbovania regionálnych rozdielov sú rozdielne možnosti regiónov prispôbiť sa požiadavkám ekonomickej sociálnej transformácie, adaptovať sa na nové rozvojové podmienky. Prejavuje sa tu aj odlišnosť štartovacích pozícií jednotlivých regiónov. Tieto rozdiely sú však podmienené komplexom dispozícií potenciálových (najmä ekonomických a ľudských zdrojov), infraštruktúrnych, civilizačno-kultúrnych, ale i polohových, ktoré zvyšujú, resp. redukujú ich rozvojové dispozície i atraktivitu (Gajdoš, 2005).

Za najvýznamnejší negatívny dôsledok vývoja regiónov pred rokom 1989 možno považovať vznik tzv. regiónov chudoby, v ktorých sa ani po období transformácie nepodarilo aktivizovať lokálnych aktérov podieľajúcich sa na tvorbe nových pracovných miest v súlade s požiadavkami dopytu po pracovnej sile a v konečnom dôsledku s požiadavkou dopytu po produktoch, na výrobe ktorých by sa táto pracovná sila podieľala. V týchto problémových regiónoch sa koncentrujú problémy súvisiace s vysokou mierou nezamestnanosti, odchodom mladej a vzdelanej pracovnej sily mimo regiónu (starnutie obyvateľstva a s tým spojené sociálne problémy) a nedostatkom investícií a podnikateľských aktivít. Z teritoriálneho hľadiska sa tieto problémy dlhodobo koncentrujú v regiónoch na juhu a východe Slovenska. Priaznivejšia situácia je v regiónoch lokalizovaných v severozápadnej časti Slovenskej republiky.

Problematika existencie regionálnych disparít a nerovnomerného vývoja je široko diskutovanou témou aj v medzinárodnom kontexte. Nemožno opomenúť významný vplyv zaostávajúcich regiónov na úroveň celkovej regionálnej konkurencieschopnosti (Huggins, 2003). Úroveň konkurencieschopnosti je možné kvantifikovať rôznymi spôsobmi (najčastejšie je skúmaná viackriteriálnymi modelmi), pričom viaceré medzinárodné štúdie považujú v tejto súvislosti za kľúčové skúmanie absolútnych a relatívnych zmien hodnôt regionálneho hrubého domáceho produktu a rôznych ukazovateľov zamestnanosti resp. nezamestnanosti (Schubert, Turnovsky, 2017; Nikulin, 2015).

2. Legislatívne vymedzenie postavenia najmenej rozvinutých okresov v SR

Vychádzajúc z existujúcich hospodárskych rozdielov medzi okresmi a s cieľom aktivizovať lokálnu ekonomiku v menej rozvinutých regiónoch bola v roku 2015 iniciovaná Úradom vlády SR legislatívna úprava (zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov) vo vzťahu k ekonomicko-sociálnym opatreniam, ktoré by umožnili cielene riešiť problémy menej rozvinutých regiónov. Podstatnou charakteristikou podpory najmenej rozvinutých okresov je spolupráca medzi vládou Slovenskej republiky, samosprávou a občianskou spoločnosťou, vypracovaním päťročného Akčného

plánu rozvoja najmenej rozvinutého okresu. Akčný plán môže nad rámec existujúcich opatrení a využívania existujúcich finančných zdrojov obsahovať aj technickú podporu miestnej samosprávy a občianskej spoločnosti a tzv. regionálny príspevok ako doplnkový zdroj financovania pri realizácii príslušného akčného plánu. (Úrad vlády SR, 2015)

Najmenej rozvinutý okres definuje § 2 zákona č. 336/2015 Z. z. ako okres, ktorý je zapísaný v zozname najmenej rozvinutých okresov. Zoznam najmenej rozvinutých okresov vedie Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, ktoré zapíše do zoznamu najmenej rozvinutých okresov okres, v ktorom miera evidovanej nezamestnanosti vypočítaná z disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie, ktorú ústredie vykazuje, bola v období za aspoň deväť kalendárnych štvrtrokov počas predchádzajúcich dvanástich po sebe nasledujúcich kalendárnych štvrtrokov vyššia ako 1,6-násobok priemernej miery evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike za rovnaké obdobie (§ 3 ods. 3, pís. b) zákona 336/2015 Z. z.). V období do 1. mája 2018 boli do zoznamu najmenej rozvinutých okresov zapisované okresy, v ktorých miera evidovanej nezamestnanosti vypočítaná z disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie, ktorú ústredie vykazuje, bola za aspoň deväť kalendárnych štvrtrokov od 1. apríla 2015 do 31. marca 2018 vyššia ako 1,5-násobok priemernej miery evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike za rovnaké obdobie.

Udelením štatútu najmenej rozvinutého okresu vzniká takémuto okresu nárok na podporu, ktorej prijímateľom sú subjekty územnej spolupráce a iné právnické osoby v súlade s Akčným plánom rozvoja najmenej rozvinutého okresu, ktoré sú uvedené v ročných prioritách akčného plánu. Prijímateľom podpory v najmenej rozvinutom okrese môžu byť aj fyzické osoby – podnikatelia.

Akčný plán je vládou Slovenskej republiky schválený záväzný dokument zameraný na odstraňovanie zaostávania najmenej rozvinutého okresu, ktorý vychádza zo základných dokumentov podpory regionálneho rozvoja, ďalších dokumentov a odporúčaní rady. (§ 4, ods. 1 zákona č. 336/2015 Z. z.)

Akčný plán možno považovať za druh krátkodobého plánu regionálneho rozvoja regiónu, ktorého štruktúra zodpovedá štruktúre podobných plánovacích dokumentov (napr. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja). Akčný plán obsahuje analýzu nepriaznivého hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho stavu najmenej rozvinutého okresu, zhodnotenie jeho rozvojového potenciálu, návrh opatrení a úloh na zabezpečenie realizácie a plnenia akčného plánu, časový harmonogram, spôsoby a zdroje financovania, monitorovanie a hodnotenie dosiahnutého pokroku. Akčný plán zároveň integruje už existujúce rezortné programy, prierezové programy a obsahuje návrhy na odstránenie prekážok na ich využívanie. Návrh akčného plánu predkladá rada úradu vlády do šiestich mesiacov od zápisu okresu do zoznamu najmenej rozvinutých okresov. Návrh akčného plánu

po pripomienkovom konaní predkladá úrad vlády vláde. Akčný plán sa vypracováva spravidla na obdobie piatich rokov a realizuje sa prostredníctvom ročných priorít.

Okrem akčného plánu sa pre každý akčný plán najmenej rozvinutého okresu vypracúvajú tzv. ročné priority, ktoré sú vládou schválený záväzný dokument zameraný na realizáciu cieľov akčného plánu v príslušnom roku realizácie akčného plánu a vypracúvajú sa na kalendárny rok.

Podpora sa poskytuje v súlade s akčným plánom a ročnými prioritami v súlade s osobitnými predpismi, zákonom o štátnom rozpočte na príslušný rozpočtový rok (§ 6 - 8, zákona č. 336/2015 Z. z.) vo forme technickej podpory (odovzdávaní znalostí, skúseností a transfer špecifického know-how) a regionálneho príspevku, ktorý je finančným príspevkom poskytovaným z rozpočtovej kapitoly úradu vlády v súlade s akčným plánom a ročnými prioritami.

Zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov nadobudol účinnosť 15. decembra 2015. K tomuto dátumu boli zaradené medzi najmenej rozvinuté okresy zaradených prvých 12 okresov (Tabuľka 1).

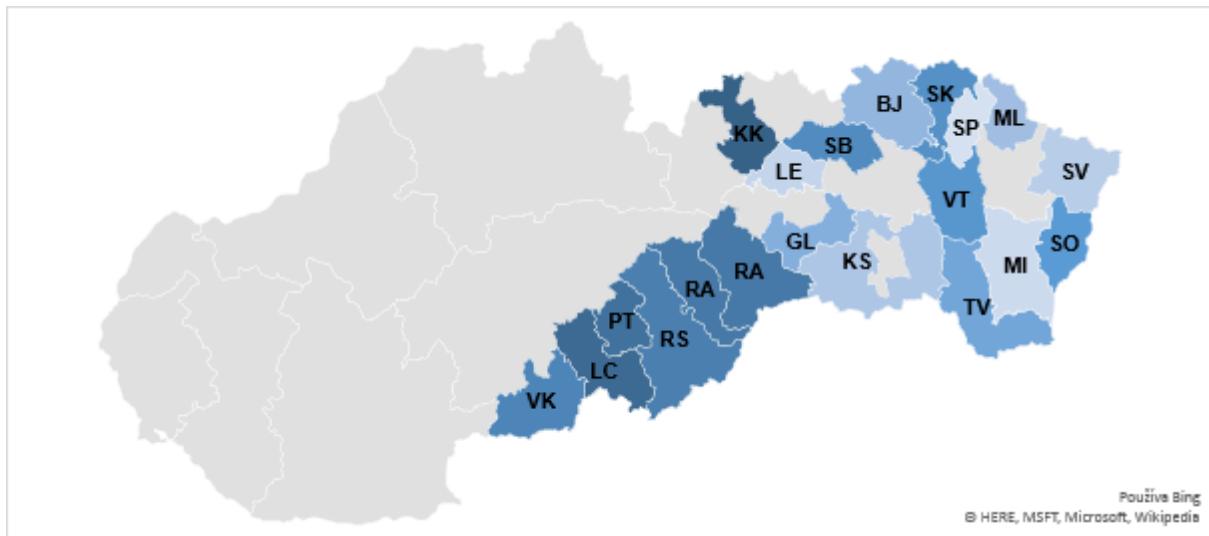
Tabuľka 1: Najmenej rozvinuté okresy v SR k 31. 03. 2020

okres	zaradený medzi najmenej rozvinuté okresy	schválený akčný plán	počet obyvateľov*	miera nezamestnanosti*	vytvorené pracovné miesta (plán)	odhadovaný rozpočet (plán)
Kežmarok	15.12.2015	10.2.2016	73 756	19,90	2 000	52 000 000
Rimavská Sobota	15.12.2015	24.6.2016	84 518	24,20	2 300	157 000 000
Lučenec	15.12.2015	26.6.2016	74 016	13,93	1 440	147 324 000
Sabinov	15.12.2015	22.8.2016	59 694	15,80	1 115	79 797 000
Sobrance	15.12.2015	23.8.2016	22 818	15,67	1 225	69 000 000
Trebišov	15.12.2015	24.8.2016	105 797	16,42	1 540	114 426 000
Vranov nad Topľou	15.12.2015	30.8.2016	80 497	17,00	2 545	123 000 000
Svidník	15.12.2015	31.8.2016	38 845	17,27	1 418	63 000 000
Poltár	15.12.2015	7.9.2016	21 767	17,15	750	98 584 000
Veľký Krtíš	15.12.2015	7.9.2016	44 212	13,37	822	75 000 000
Revúca	15.12.2015	13.9.2016	40 052	21,86	1 100	61 000 000
Rožňava	15.12.2015	14.9.2016	62 515	20,18	1 345	108 914 000
Gelnica	30.6.2017	5.4.2018	31 627	13,12	931	55 749 100
Bardejov	30.9.2017	4.7.2018	77 742	12,23	1 370	169 026 683
Medzilaborce	30.9.2017	7.7.2018	12 119	13,41	377	38 554 000
Košice - okolie	22.1.2018	3.10.2018	125 289	12,12	822	71 430 000
Snina	25.4.2018	16.1.2019	36 610	8,10	582	76 103 000
Levoča	25.4.2018	17.1.2019	33 668	9,10	515	34 203 000
Stropkov	19.10.2018	25.6.2019	20 623	8,57	261	73 855 800
Michalovce	19.10.2018	26.6.2019	110 713	10,10	824	91 415 000
Spolu			1 156 878		23 282	1 759 381 583

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Úradu podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu (cit. 31. 03. 2020)

Poznámka: *údaje ku dňu zaradenia medzi najmenej rozvinuté okresy

K 31. 03. 2020 je Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny SR evidovaných celkom 20 okresov, ktorých teritoriálne rozmiestnenie znázorňuje Graf 1.

Graf 1: Najmenej rozvinuté okresy v SR k 31. 03. 2020

Zdroj: vlastné spracovanie

Rozmiestnenie najmenej rozvinutých okresov na území Slovenskej republiky potvrdzuje, že problémy nepriaznivého ekonomicko-sociálneho vývoja pretrvávajú v okresoch, ktoré sú lokalizované v juhovýchodnej časti krajiny.

3. Ekonomicko-sociálne problémy najmenej rozvinutých okresov v SR

Najmenej rozvinuté okresy v SR sú charakteristické kumulatívnym výskytom hospodárskych, sociálnych a environmentálnych problémov.

Najvýraznejšími sú hospodárske problémy, ktoré vznikajú ako dôsledok rastu nezamestnanosti. Za negatívny jav možno v tejto súvislosti považovať najmä dlhodobú vysokú úroveň nezamestnanosti v najmenej rozvinutých regiónoch. Hlavné dôsledky neriešenia problematiky nezamestnanosti sú pre región strata nevyužitého vzácneho výrobného zdroja, nižšie úspory obyvateľstva, nižšia tvorba produktu, ale aj nižšiu spotrebu v dôsledku nižších disponibilných príjmov a pokles životnej úrovne obyvateľstva. Nemenej dôležité je skúmanie sociologických aspektov nezamestnanosti ako je skupina problémov súvisiaca so sociálne vylúčenými skupinami obyvateľstva, či negatívnymi osobnými a spoločenskými dôsledkami poklesu kvality života obyvateľov. Aj Gajdoš (2005, s. 116 – 118) považuje nezamestnanosť za negatívny jav v menej rozvinutých regiónoch, pretože tieto regióny sú negatívne ovplyvnené nielen štrukturálnymi zmenami, ale i nízkou vzdelanostnou úrovňou a značnou sociálnou marginalizáciou a sú charakteristické i prostredím, ktoré vytvára špecifickú etnickú kultúru a sociálnu izoláciu od sociálnych sietí hlavného prúdu spoločnosti.

Pre mnohé z najmenej rozvinutých okresov je typický pokles počtu obyvateľov v produktívnom veku pri súčasnom náraste počtu obyvateľov poproduktívneho veku (typické pre okresy Veľký Krtíš, Poltár, Lučenec, Revúca). Pokles počtu obyvateľov v produktívnom veku je v okresoch Trebišov, Kežmarok, Rimavská Sobota kompenzovaný dynamickejším rastom počtu obyvateľov v predproduktívnom veku (s nárastom najmä v skupine obyvateľov rómskej národnosti). Osobitnú skupinu okresov tvoria okresy, v ktorých je typický trend vyľudňovania a prudkého poklesu počtu obyvateľov vo všetkých vekových kategóriách (napr. okres Medzilaborce a Sobrance).

Z pohľadu hospodárskej štruktúry sú menej rozvinuté okresy orientované skôr na poľnohospodársku výrobu s nízkym podielom priemyselných podnikov. Dôvodom je horšia dopravná dostupnosť k subdodávateľom a cieľovým trhom, preto sa v menej rozvinutých regiónoch rozvíjajú skôr lokálne typické podnikateľské aktivity zamerané na odevnú, strojársku, drevársku, kožiarsku alebo inú spracovateľskú produkciu.

Problematickou je v menej rozvinutých okresoch aj oblasť školstva. Počet žiakov základných a stredných škôl klesá. Okrem nesúladu kapacít škôl a školských zariadení je oblasť školstva charakteristická aj nesúladom ponúkaných stredoškolských profesií v súlade s očakávaniami trhu práce. Najžiadanejšie študijné a učebné odbory sú remeselného charakteru - manipulačný pracovník, administratívny pracovník, predavač, murár, šička, kuchár, učiteľ, zvärač, pričom záujem uchádzačov je skôr o všeobecné stredoškolské vzdelanie s ambíciou pokračovať vo vysokoškolskom štúdiu.

Dôsledkom rastu počtu obyvateľov v poproduktívnom veku je potreba zvyšovania kapacít rôznych druhov sociálnych zariadení (útluky, domovy na polceste, denné stacionáre, zariadenia sociálnych služieb a pod.) a tiež sa zvyšuje dopyt po dostupnej zdravotnej starostlivosti, ktorá je v odľahlých regiónoch často problematicky realizovateľná.

Nemenej dôležitou oblasťou je z pohľadu celkového vnímania kvality života na určitom území aj oblasť kvality a ochrany životného prostredia. Najmenej rozvinuté regióny sa aj v dôsledku nižšej koncentrácie veľkých priemyselných podnikov (ktoré sú často značnými znečisťovateľmi životného prostredia) vyznačujú kvalitnejším a menej znečisteným životným prostredím.

4. Perspektívy a možnosti riešenia problémov najmenej rozvinutých okresov v SR

Napriek mnohým vyššie načrtnutým problémom, disponujú najmenej rozvinuté okresy v SR rozvojovým potenciálom, ktorý je využiteľný na zníženie miery nezamestnanosti a zvýšeniu kvality života obyvateľov v týchto regiónoch.

Správny rozvoj regiónu v rámci zamestnanosti môžeme dosiahnuť správnym uplatnením regionálnej politiky zamestnanosti, ktorá napomáha pri odstraňovaní regionálnych

disparít. Neustále vysokú mieru nezamestnanosti na Slovensku sprevádza nielen regionálna koncentrácia medzi okresmi a v ich rámci aj vekové odlišnosti, ale aj rastúca náchylnosť na nezamestnanosť, spôsobená úrovňou kvalifikácie, ktorá je ovplyvnená viacerými sociálnymi faktormi. Regionálna politika zamestnanosti je zameraná na dlhodobé strategické investovanie do vzdelania a do profesií, poradenstva, ktoré sú potrebné pre trh práce v súčasnosti i pre trh práce v blízkej budúcnosti.

Pri riešení problémov v oblasti nezamestnanosti najmenej rozvinutých regiónov je možné využiť existenciu prosperujúcich podnikov s dobrou pozíciou na svetových trhoch, existenciu predpokladov pre rozvoj poľnohospodárskej výroby, vysoký potenciál stredného odborného školstva, výhodné cezhraničné prepojenie a rozvinutá cezhraničná spolupráca samospráv, spolupráca v oblasti práce, kultúry, turistiky, ochrany prírody, spoločenských kontaktov a pod., ako aj možnosť využitia potenciálu hospodárskych lesov a lepšieho zhodnotenia drevnej hmoty.

Vychádzajúc z identifikovaných problémových oblastí a oblastí rozvojového potenciálu najmenej rozvinutých okresov sú v akčných plánoch jednotlivých okresov formulované opatrenia a aktivity, ktorých realizácia má prispieť k naplneniu stanovených cieľov v oblasti hospodárskeho, sociálneho a environmentálneho rozvoja týchto okresov.

Opatrenia a aktivity sú pre všetky najmenej rozvinuté regióny formulované v akčných plánoch v týchto oblastiach:

A – Systémové opatrenia – vytvorenie kapacít, inštitucionálnych a organizačných rámcov a zabezpečenie logistickej a technickej podpory na implementáciu Akčného plánu (v rámci tohto opatrenia vznikli v najmenej rozvinutých okresoch Centrá podpory regionálneho rozvoja okresu ako administratívne centrá, ktoré slúžia na sprostredkovanie žiadosti o poskytnutie regionálneho príspevku pre fyzické a právnické osoby),

B – Podnikanie a viac pracovných miest – podpora miestnej ekonomiky a inovácií, za účelom zvyšovania zamestnanosti intervenciami na dopytovej strane trhu práce. Výsledkom by mal byť rozvoj ekonomických aktivít podnikateľského a verejného sektora, ktoré zhodnocujú lokálne zdroje a umožňujú využitie disponibilnej pracovnej sily (príkladom je podpora podnikateľských aktivít v poľnohospodárstve a nadväzujúcich odvetviach, podpora subjektov sociálnej ekonomiky, vznik tréningových centier na prípravu pracovnej sily).

C – Vzdelávanie, flexibilita a kariéra – zlepšenie kvality a dostupnosti vzdelávania s dôrazom na modernizáciu existujúcej vzdelávacej infraštruktúry a zvýšenie schopnosti siete vzdelávacích inštitúcií flexibilne reagovať na meniace sa potreby trhu práce a špecifické potreby miestnej ekonomiky (napr. opatrenia na zlepšenie postavenia uchádzačov o zamestnanie na trhu práce, s cieľom zvýšiť ich zamestnateľnosť, znížiť predovšetkým dlhodobú nezamestnanosť).

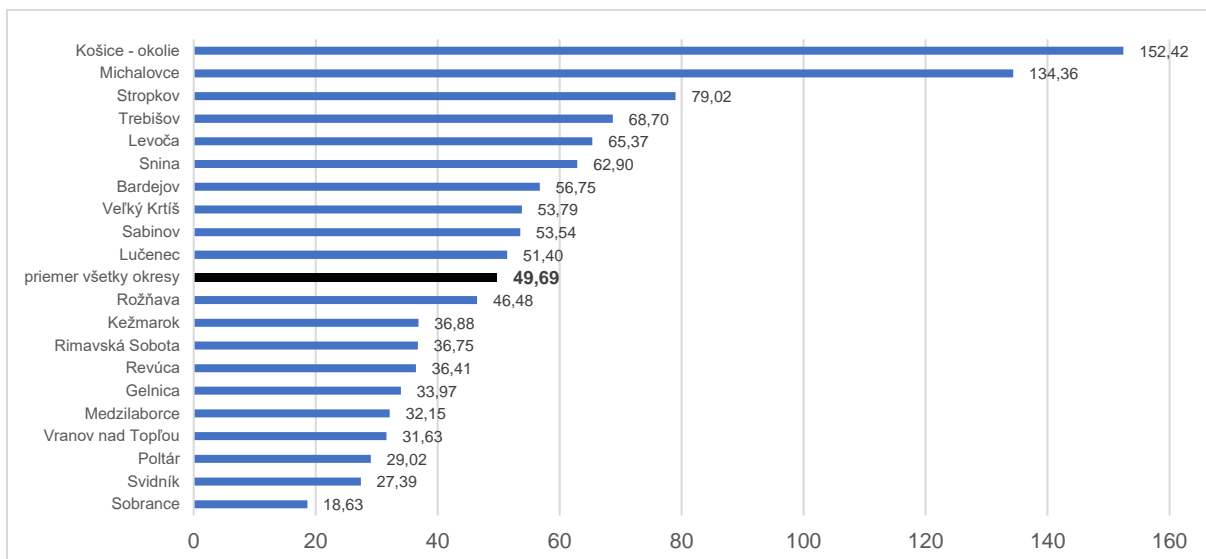
D – Moderné a dostupné verejné služby – riešenie otázky vysokej migrácie osôb najmä v produktívnom veku, nedostatku zdravotníckych a iných sociálnych zariadení, otázky bývania pre znevýhodnených či nedostatočnej technickej infraštruktúry.

E – Udržateľná mobilita pracovnej sily – podpora budovania účelových cyklotrás, zlepšenie prístupu priemyselných parkov a priemyselných zón na nadradenú dopravnú infraštruktúru.

F – Systémové opatrenia na úrovni samosprávneho kraja - zriadenie krajských centier regionálneho rozvoja pre koordináciu, podporu a monitorovanie regionálneho rozvoja v najmenej rozvinutých okresoch kraja, prehodnotenie možností a zmien nastavenia systému stredného školstva so zameraním na potreby trhu práce.

Cieľom vyššie uvedených opatrení, ktoré sú jednotlivo konkretizované v akčných plánoch najmenej rozvinutých regiónov, je zamedzenie ďalšiemu prehĺbovaniu hospodárskych, sociálnych a environmentálnych problémov a zmiernenie dopadov ekonomického zaostávania týchto regiónov v porovnaní s vyspelejšími regiónmi v Slovenskej republike. Očakávaným pozitívnym efektom opatrení, ktorých realizáciu predpokladajú akčné plány je aj rast počtu novovytvorených pracovných miest. Celkovo by po úspešnom realizovaní všetkých opatrení formulovaných v akčných plánoch najmenej rozvinutých okresov malo byť vytvorených 23 282 pracovných miest a vo forme finančného príspevku resp. technickej pomoci by malo byť rozdelených 1 759 381 583 EUR (Tabuľka 1.)

Analýzou plánovaných veličín uvedených v Akčných plánoch najmenej rozvinutých regiónov v SR sme zistili, že najmenší počet pracovných miest v prepočte na počet obyvateľov sa plánuje vytvoriť v okrese Košice okolie a Michalovce. V týchto okresoch pripadá na 1 novo vytvorené pracovné miesto až 152,42 resp. 134,36 obyvateľov okresu. Najpriaznivejšia situácia, teda najväčšia šanca získať nové pracovné miesto je v okresoch Sobrance, Svidník a Poltár, v ktorých sa očakáva zamestnanie každého najviac 30. obyvateľa okresu (Graf 2).

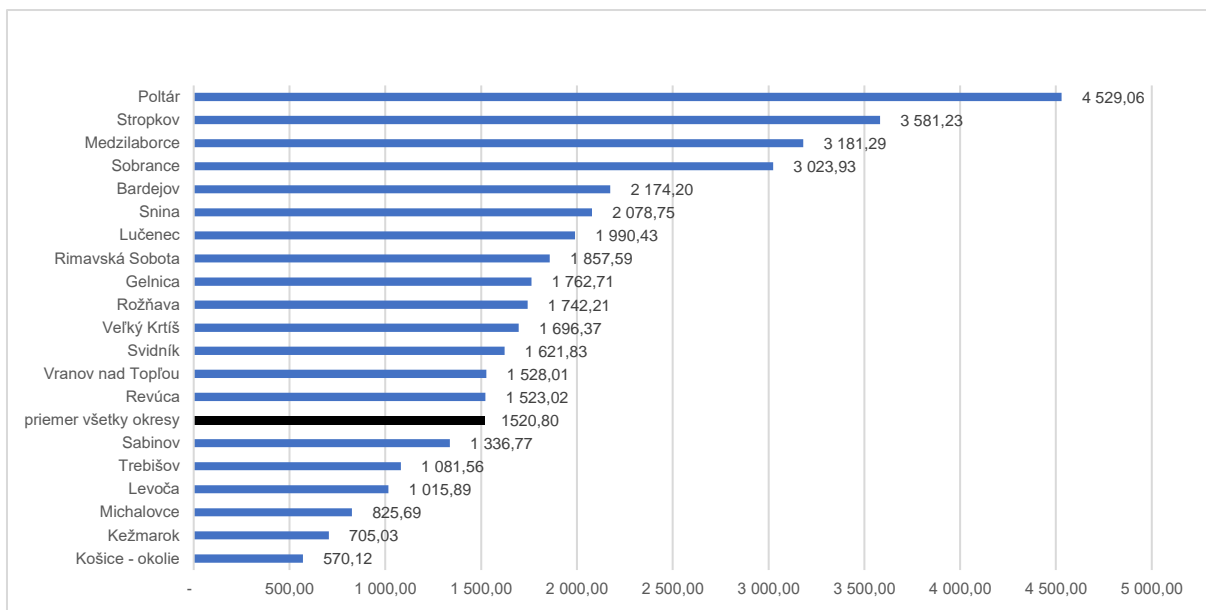

Graf 2: počet obyvateľov najmenej rozvinutých okresov SR pripadajúcich na jedno vytvorené pracovné miesto

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Akčných plánov najmenej rozvinutých regiónov

Priemerný objem prostriedkov odhadovaných v rozpočtoch akčných plánov na realizované aktivity je v celkovom objeme 1 759 381 583 EUR. Na jedného obyvateľa všetkých dvadsiatich najmenej rozvinutých okresov pripadá v priemere 1520, 80 EUR. Najväčší objem finančných prostriedkov je plánovaných pre okresy Poltár, Stropkov, Medzilaborce a Sobrance (Graf 3). V týchto okresoch pripadá na jedného obyvateľa okresu až viac ako 3000 EUR celkovej plánovanej sumy na podporu hospodárskeho a sociálneho rozvoja okresu. Najnižší podiel vynaložených prostriedkov na obyvateľa je plánované v okresoch Košice okolie, Kežmarok a Michalovce. V týchto okresoch je plánovaná výška finančných prostriedkov na aktivizáciu ekonomického rozvoja v okrese nižšia ako 1000 EUR.

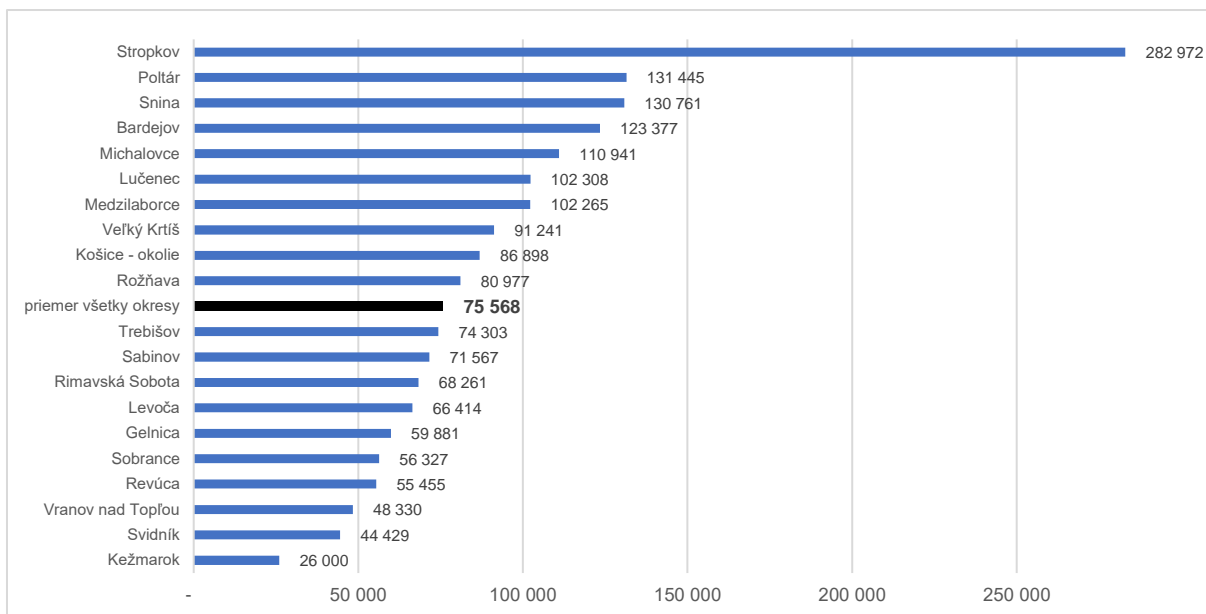
Pri skúmaní toho, koľko plánovaných prostriedkov má byť vynaložených na jedno pracovné miesto (Graf 4) zisťujeme, že finančne najnáročnejšie je vytvorenie pracovných miest v okrese Stropkov (282 972 EUR), Poltár (131 445 EUR) a Snina (130 761 EUR).

Graf 3: Plánovaný objem investícií v EUR na 1obyvateľa najmenej rozvinutého okresu SR

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Akčných plánov najmenej rozvinutých regiónov

Za hlavný dôvod vzniku a prehĺbovania regionálnych rozdielov možno považovať rozdielne možnosti regiónov prispôbiť sa požiadavkám ekonomickej a sociálnej transformácie, rozdielne faktory konkurencieschopnosti a ďalšieho rozvoja, dlhodobo neriešené a pretrvávajúce činitele podmieňujúce regionálnu diferenciáciu. Okrem toho možno za limitujúce faktory priaznivého rozvoja regiónov považovať aj schopnosť adaptovať sa na nové podmienky, úroveň efektivity verejnej správy, resp. funkčný legislatívny, inštitucionálny či administratívny rámec regionálnej politiky.

Graf 4: Plánovaný objem EUR na 1 vytvorené pracovné miesto v najmenej rozvinutých okresoch SR

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Akčných plánov najmenej rozvinutých regiónov

Správny rozvoj regiónu v rámci zamestnanosti môžeme dosiahnuť správnym uplatnením regionálnej politiky zamestnanosti, ktorá napomáha pri odstraňovaní regionálnych disparít. Neustále vysokú mieru nezamestnanosti na Slovensku sprevádza nielen regionálna koncentrácia medzi okresmi a v ich rámci aj vekové odlišnosti, ale aj rastúca náchylnosť na nezamestnanosť, spôsobená úrovňou kvalifikácie, ktorá ustavične koreluje s celou škálou sociálnych faktorov. Pri tvorbe regionálnej politiky zamestnanosti by nemala absentovať ani problematika rozvoja ľudských zdrojov, ktorá by mala byť prepojená na opatrenia zamerané na podporu zlepšenia zamestnateľnosti ľudí na regionálnom trhu práce a na podporu adaptability podnikov a ich zamestnancov. Regionálna politika zamestnanosti je zameraná na dlhodobé strategické investovanie do vzdelania a do profesií, poradenstva, ktoré sú potrebné pre trh práce v súčasnosti i pre trh práce v blízkej budúcnosti.

Záver

Najmenej rozvinuté regióny v Slovenskej republike sú regiónmi, v ktorých sa dlhodobo kumulujú problémy súvisiace najmä s nerovnomerným hospodárskym rozvojom, pričom v týchto regiónoch dlhodobo nezaznamenávame významné pozitívne zmeny, ktoré by viedli k postupnému zmiernovaniu regionálnych disparít, ktoré ostávajú (a zdá sa, že tento trend bude pretrvávať aj v budúcnosti) na rovnakej úrovni ako v posttransformačnom období v 90-tych rokoch 20. storočia. Jedným z cieľov regionálneho rozvoja je zvyšovanie zamestnanosti ako kľúčového faktora ovplyvňujúceho nielen rast hodnoty regionálneho hrubého domáceho

produktu, ale aj významného činiteľa ovplyvňujúceho kvalitu života obyvateľov jednotlivých regiónov. Slovenský trh práce nie je homogénny, pozostáva z viacerých regionálnych trhov práce s vlastnými špecifikami a dynamikou. Regionálna nezamestnanosť je dôsledkom a súčasne prejavom nerovnováhy na regionálnom trhu práce, medzi ponukou a dopytom po práci. Preto považujeme za nevyhnutné venovať pozornosť cielenej podpore regiónov so špecifickými problémami, ktoré znevýhodňujú najmenej rozvinuté regióny v porovnaní s vyspelejšími regiónmi. Predkladaný príspevok je analýzou podpory najmenej rozvinutých regiónov v období od nadobudnutia účinnosti zákona o podpore najmenej rozvinutých okresov v Slovenskej republike v decembri 2015 do 31. marca 2020. Podpora najmenej rozvinutých okresov má zásadný význam pri napĺňaní dlhodobých strategických cieľov rozvoja krajiny, preto vyjadrujeme presvedčenie, že aj v budúcnosti budú realizované finančné a nefinančné opatrenia s cieľom postupného zmierňovania ekonomicko-sociálnych problémov najmenej rozvinutých okresov v Slovenskej republike.

PodĎakovanie

Príspevok je čiastkovým výstupom riešenia grantovej úlohy VEGA 1/0153/18 "Evaluácia výkonnosti regionálnej samosprávy v kontexte jej vplyvu na ekonomické a sociálne faktory rozvoja regiónov v Slovenskej republike".

Literatúra

GAJDOŠ, P. 2005. *Diferenciácia regionálneho rozvoja Slovenska a jej sociálno-priestorové súvislosti a dopady*. [online] [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <http://www.cers.tuke.sk/cers2005/doc/Gajdos>.

HRABOVSKÁ, Z. 2012. Miera nezamestnanosti samosprávnych krajov v Slovenskej republike ako indikátor hodnotenia úrovne regionálneho rozvoja. *Manažment podnikania a vecí verejných : zborník vedeckých prác*. Bratislava : ALDO, roč. II., č. 2 (2012), s. 357-362. ISBN 978-80-970-7592-7.

HUGGINS, R. 2003. Creating a UK Competitiveness Index: Regional and Local Benchmarking. *Regional Studies*, 37 (1), 89 – 96.

KOREC, P. 2005. *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989 – 2004*. Bratislava: Geografika. ISBN 80-969338-0-9.

NIKULIN, D. 2015. Relationship between wages, labour productivity and unemployment rate in new EU member countries. *Journal of International Studies*, 1, 31-40. doi:10.14254/2071-8330.2015/8-1/3

SCHUBERT, S. F., TURNOVSKY, S. J. 2017. Growth and unemployment: Short-run and long-run tradeoffs. *Journal of Economic Dynamics & Control*, doi:10.1016/j.jedc.2017.11.003

ÚRAD PODPREDESEDU VLÁDY SR PRE INVESTÍCIE A INFORMATIZÁCIU. 2020. Podpora najmenej rozvinutých okresov a regionálny rozvoj. Akčné plány rozvoja najmenej rozvinutých okresov v SR. [online] [cit. 2020-03-28].

Dostupné z: <https://www.nro.vicemier.gov.sk/index.html>

ÚRAD VLÁDY SR. 2015 Dôvodová správa k návrhu zákona o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení zákona č. 561/2007 z. z. o investičnej pomoci a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. [online] [cit. 2020-03-25]. Dostupné z: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/12268/1>

Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja

Zákon č. 336/2015 Z. Z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Adresa autorky

Ing. Zuzana Hrabovská, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Fakulta verejnej správy
Katedra ekonomiky a riadenia verejnej správy
Popradská 66
041 32 Košice 1
E-mail: zuzana.hrabovska1@upjs.sk